

MORALLY-VALUED ORIENTATION AS CONSTITUENT OF REALIZATION OF CONFLICTS INTER SE BY FUTURE TEACHERS

The article considers the results of investigation on future teachers ethical values orientation of interpersonal conflict realizing. The indicators of investigated ethical values orientation are correlation between selfish and humanistic values, their firmness, the aspiration to consent and tolerance. The empirical data revealed the considerable part (near third) of future teachers with low level of investigated ethical values orientation that show the necessity of proper forming work.

Keywords: *value, orientation, realizing, interpersonal conflict, tolerance, selfish and humanistic values.*

УДК 159.922.73

**ДЕЯКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ САДКІВ**

Завадська Т.

Досліджувались ознаки синдрому емоційного вигорання та темпераментальні особливості вихователів різного віку та стажу роботи дитячих дошкільних закладів. Виявилось, що практично половина всіх досліджених має прояви симптомів вигорання у фазі формування. Серед вихователів більшість - екстраверти, «ригідні», емоційно збудливі, мають низький темп реакції (неквапливі), пасивні. Визначена кореляційна залежність між емоційністю вихователів та показниками симптомів емоційного вигорання.

Ключові слова: *емоційне вигорання, темперамент, екстраверти, ригідність, низький темп реакції.*

Актуальність проблеми. Виховання дитини є одним із найскладніших видів професійної діяльності типу «людина-людина», а професії вчителя й вихователя завжди є та будуть вкрай необхідними.

У дитячому садку вихователями закладаються підвалини суспільних відносин між людьми, саме з цього розпочинається життя дитини в суспільстві, набувається нею досвід взаємодії з дорослими та однолітками, що стає визначальними у подальшому житті. Вихователь дитячого садку займається всебічним розвитком дитини, приділяє увагу фізичному, психологічному та етичному становленню особистості дитини. Через гру, індивідуальні та спільні заняття дитина опановує різні види діяльності, пізнає що таке колектив, друзі, допомога. Розмаїття дій дає дітям достатньо знань, умінь, навичок, а головне – розвиває їх відчуття, мислення, уяву, пам'ять, увагу, волю, етичні якості, тягу до спілкування, сприяє розвитку навичок до

життя в навколишньому середовищі. Вихователь готує дітей до школи, сприяє розвитку мови, а також навичкам писати, рахувати, малювати, співати, танцювати, конструювати та багато чого іншого. Вихователь розвиває у дітей позитивне ставлення до праці, до оточуючих, навчає спілкуванню. Вихователь організує дозвілля дітей у садку (гра, прогулянка, свято, екскурсії та інші заходи), розвиває культуру споживання. Вихователь несе відповідальність за життя та здоров'я дитини упродовж перебування в садочку. Отже особистість педагога-вихователя має визначальну, особливу роль у загальному розвитку дитини. Специфіка педагогічної діяльності визначається в першу чергу тим, що вона характеризується як діяльність постійного спілкування, під час якої вихователь і діти виступають її активними учасниками. Такий широкий та відповідний спектр професійних обов'язків викликає у вихователів постійне психоемоційне напруження. В той же час, професії вчителя та вихователя системи дошкільної освіти не посідають високих рейтингів «в таблиці про ранги», не мають достатньої соціальної підтримки з боку держави, знижена престижність педагогічної діяльності. Тому дослідження наявності ознак синдрому емоційного вигорання у процесі професійної діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів висвітлює коло актуальних питань з подальшого вдосконалення умов роботи педагогів у системі дошкільної освіти.

Мета статті. Важливими для професійної діяльності людини є її індивідуально-психологічні особливості, які обумовлюють – успішність здійснення діяльності за відносно невеликих затрат часу та зусиль; стилі діяльності та поведінки; емоційний стан. Такі психологічні властивості мають прояв через темпераментальні особливості людини, що й обумовлює мету нашого дослідження – дослідити прояви темпераменту вихователів.

Виклад основного матеріалу статті. Поняття синдрому емоційного вигорання (СЕВ) введено до психології американським психіатром Г. Фрейденбергом (1974), синдром має прояв у емоційному виснаженні, яке постійне наростає та супроводжується особистісними змінами в сфері

спілкування [2]. Синдром найчастіше відмічається серед професій, які пов'язані зі спілкуванням – професій типу «людина-людина». Синдром виявляється у процесі професійної діяльності людини за наявності наступних поведінкових характеристик: зростаюча байдужість до своїх обов'язків; дегуманізація у формі проявів негативізму по відношенню як до вихованців (якщо професія пов'язана з дітьми), так і до співробітників; відчуття власної професійної неспроможності; незадоволеність працею; деперсоналізація; різке погіршення якості життя. Надалі можуть розвиватися невротичні розлади і психосоматичні захворювання.

Розвитку цього стану сприяє необхідність роботи в одноманітному або напруженому ритмі, з постійним емоційним навантаженням. Сприяє цьому і відсутність належної винагороди (не лише матеріальної, але і психологічної) за виконану роботу, що спонукає людину думати, що його робота не має цінності [2]. Дослідники називають п'ять ключових груп симптомів, характерних для синдрому емоційного вигорання:

1. Фізичні симптоми – втома, фізичне стомлення, виснаження; зміна ваги; недостатній сон, безсоння; поганий загальний стан здоров'я; утруднене дихання, задишка; нудота, запаморочення, підвищення артеріального тиску; виразки і запальні захворювання шкіри; хвороби серцево-судинної системи.

2. Емоційні симптоми – недолік емоцій; песимізм, цинізм і черствість у роботі та особистому житті; байдужість, втома; відчуття безпорадності і безнадійності; агресивність, дратівливість; тривога, посилення ірраціонального занепокоєння, нездатність зосередитися; депресія, відчуття провини; істерики, душевні страждання; втрата ідеалів, надій або професійних перспектив; збільшення деперсоналізації своїй або інших – люди стають безликими, як манекени; переважає відчуття самотності.

3. Поведінкові симптоми – під час роботи з'являється втома і бажання відпочити; байдужість до їжі; мале фізичне навантаження; виправдання вживання тютюну, алкоголю, ліків; нещасні випадки – падіння, травми, аварії і пр.; імпульсивна емоційна поведінка.

4. Інтелектуальні симптоми – падіння інтересу до будь-чого нового; нудьга, туга, апатія, падіння смаку і інтересу до життя; більша перевага стандартним шаблонам, рутині, ніж творчому підходу; відмова від вдосконалення; формальне виконання роботи.

5. Соціальні симптоми – низька соціальна активність; падіння інтересу до дозвілля, захоплень; соціальні контакти обмежуються роботою; мізерні стосунки на роботі та вдома; відчуття ізоляції, незрозуміння інших і іншими; відчуття недоліку підтримки з боку сім'ї, друзів, колег.

Отже, синдром емоційного вигорання характеризується вираженим поєднанням симптомів порушення в психічній, соматичній і соціальній сферах життя. В. Бойко [1, 3] виділяє симптоми, з яких складається емоційне вигорання:

1. Симптом «незадоволеності собою» – незадоволеність собою, обраною професією, посадою, конкретними обов'язками. Симптом виникає в результаті невдач або нездатності впливати на психотравмуючі обставини. Особливе значення мають внутрішні фактори: інтенсивна інтеріоризація обов'язків, підвищена відповідальність, сумлінність. На перших етапах вигорання вони підвищують напругу, а у подальшому – провокують психологічний захист, формуючи емоційне вигорання.

2. Симптом «загнаності у клітку» – інтелектуально-емоційний затор, тупик, пов'язаний з неможливістю уникнення психотравмуючих обставин, відчуття безвихідності.

3. Симптом «редукція професійних обов'язків» – означає спрощення, зведення складного до більш простого, має негативний аспект. В професійній діяльності редукція виявляється в спробах полегшити або скоротити обов'язки, які вимагають емоційних витрат.

4. Симптом «емоційна відстороненість» передбачає виключення емоцій зі сфери професійної діяльності, як емоційний захист, надбаний за період праці; людина працює автоматично, як робот. Симптом висвітлює тільки

професійну деформацію особистості, в інших сферах людина живе повноцінними емоціями.

5. Симптом «особистісна відстороненість (деперсоналізація)» – повна або часткова втрата інтересу до людини – суб’єкта професійної діяльності, сприйняття партнера по спілкуванню (в даному випадку дитини) як предмета, як об’єкта маніпуляцій.

Згідно мети дослідження рівень емоційного вигорання визначався за методикою В. Бойко в модифікації Є. Іл’їна «Діагностика рівня емоційного вигорання» [1, 3] по окремим симптомам вихователів дитячих садків міст Житомира та Києва.

Всього було досліджено 36 вихователів різного віку та стажу роботи. Вихователі були поділені на 4 групи за віком: 1 група – вік вихователів до 30 років включно, 2 група – вік до 40 років, 3 група – до 50 років, 4 – до 60 років та вище. До 1 групи увійшло всього 5 осіб, що склали 13,9% від всіх досліджених; 2 та 3 групи склали по 12 осіб (відповідно по 33,3% від всіх досліджених); 4 групу склали 7 особи (19,4%).

Таблиця 1

Віковий розподіл досліджених за окремими симптомами (методика «Діагностика рівня емоційного вигорання» В. Бойко в модифікації Є. П. Іл’їна)

Назва симптому	1 група (%)N=5			2 група (%)N=12			3 група (%)N=12			4 група (%)N=7		
	НС	СФ	СС	НС	СФ	СС	НС	СФ	СС	НС	СФ	СС
Невдоволеність собою	3 60%	-	2 40%	9 75%	3 25%	-	7 58%	3 25%	2 17%	7	-	-
Загнаність у клітку	2 40%	1 20%	2 40%	8 67%	3 25%	1 8%	10 83%	-	2 17%	7	-	-
Редукція проф. обов’язків	1 20%	1 20%	3 60%	3 25%	2 17%	7 58%	5 42%	-	7 58%	3 43%	1 14%	3 43%
Емоційна відстороненість	5	-	-	9 75%	3 25%	-	9 75%	1 8%	2 17%	6 86%	-	1 14%
Особистісна відстороненість	3 60%	-	2 40%	10 83%	2 17%	-	7 59%	1 8%	4 33%	6 86%	-	1 14%

Де, НС – несформований симптом; СФ – симптом, що формується; СС – сформований симптом.

Тобто, за віковим розподілом більшість вихователів відносяться до 2 та 3 груп з віком від 31 до 50 років. Припустимо, що стаж педагогічної діяльності наведеної групи досліджених залежить від віку (див. табл. 1).

Слід окремо зазначити, що за результатами представленими у таблиці 1 не можливо зробити загальні висновки та вивести закономірності тому, що вибірка досліджених досить мала. Отже, визначено тільки тенденції індивідуально-психологічного стану вихователів дитячих дошкільних закладів у яких нами було проведено дослідження. Якщо розглядати показники емоційного вигорання по окремим симптомам (див. табл. 1), то найбільша кількість «невдоволених собою» серед вихователів 1 та 3 вікових груп (приблизно 40% від загальної кількості досліджених, якщо брати представників з сформованим симптомом та симптомом, що формується).

Симптом «загнаності у клітину» з віком досліджених зменшується, він спостерігається у 60% представників 1 вікової групи 33% – 2 віковій групі, та у 17% – 3 віковій групі. Обидва симптоми не визначені для представників 4 віковій групі.

Симптом «редукція професійних обов'язків» був визначений для всіх груп вихователів, а найбільш виражений він у 80% представників 1 групи. Незначна кількість досліджених виявили ознаки симптомів емоційної та особистісної відстороненості, найбільша кількість виявилась серед вихователів 1 та 3 вікових груп – відповідно, 40% та 41%.

Невелика кількість досліджених дозволяє поєднати всіх досліджених в одну групу та визначити загальну кількість досліджених за означеними симптомами. Результати такого розподілу наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл досліджених за окремими симптомами

Назва симптому	N = 36 осіб		
	НС	СФ	СС
Невдоволеність собою	26 (72%)	6 (17%)	4 (11%)
Загнаність у клітку	27 (75%)	4 (11%)	5 (14%)
Редукція проф. обов'язків	12 (33%)	4 (11%)	20 (56%)
Емоційна відстороненість	29 (81%)	4 (11%)	3 (8%)
Особистісна відсторон.	26 (72%)	3 (8%)	7 (20%)

Де, НС – несформований симптом; СФ – симптом, що формується; СС – сформований симптом.

З таблиці 2 зрозуміло, що у більшості вихователів не сформовані симптоми, з яких складається синдром емоційного вигорання, зокрема симптому «редукція професійних обов'язків», що є позитивним результатом даного дослідження. Занепокоєння викликає той факт, що значній більшості респондентів притаманний симптом «редукція професійних обов'язків», який формується або вже сформований та характеризує всі вікові групи досліджених вихователів. Натомість симптоми «невдоволеність собою» та «загнаність у клітку» були притаманні більш молодим за віком вихователям.

Представляло певний інтерес порівняти за ступенем прояву симптомів емоційного вигорання розподіл досліджених вихователів дошкільних закладів міст Житомира та Києва. Результати зазначеного порівняння наведені у таблиці 3.

Отже, показники вихователів м. Київ були кращими в порівнянні з показниками вихователів м. Житомир (див. табл. 3). Всі п'ять симптомів, з яких складається емоційне вигорання, у більшій кількості вихователів м. Житомира – проявлялись у фазах або сформованої, або такої, що формується. Занепокоєння викликає наявність у вихователів м. Житомир емоційної відстороненості (25%) та особистісної відстороненості (деперсоналізації) (34%).

Таблиця 3
Порівняння показників симптомів емоційного вигорання вихователів дошкільних закладів міст Житомира та Києва (методика «Діагностика рівня емоційного вигорання» В. Бойко в модифікації Є. Іл'їна)

Назва симптому	м. Житомир (N=24 особи)			м. Київ (N=12 осіб)		
	НС	СФ	СС	НС	СФ	СС
Невдоволеність собою	18 (75%)	4 (17%)	2 (8%)	10 (83%)	2 (17%)	-
Загнаність у клітку	16 (67%)	4 (17%)	4 (17%)	11 (92%)	-	1 (8%)
Редукція професійних обов'язків	-	4 (17%)	20 (83%)	5 (42%)	1 (8%)	6 (50%)
Емоційна відст-ть	18 (75%)	4 (17%)	2 (8%)	10 (83%)	2 (17%)	-
Особистісна відст-ть	16 (67%)	4 (17%)	4 (17%)	11 (92%)	1 (8%)	-

Де, НС – несформований симптом; СФ – симптом, що формується; СС – сформований симптом.

У 18 вихователів, що склали 50% від загальної кількості досліджених педагогів ДНЗ (36 осіб) з міст Житомира та Києва не було визначено емоційного вигорання. Більшість з вихователів, які не мали емоційного вигорання, складалась з представників 2 вікової групи (до 40 років) – 7 осіб (58%); 4 вікової групи (до 60 років та більше) – 5 осіб (71%). Також не виявлено ознак емоційного вигорання у вихователів 1 вікової групи (до 30 років включно) – 2 осіб (40%) та серед представників 3 вікової групи – 4 особи (33%).

Синдром, що формується, був визначений у 17 осіб, що практично дорівнюється 50% досліджених. За віковими групами досліджувані, у яких проявлявся синдром професійного вигорання у фазі, що формується, розподілялись таким чином: 1 вікова група – 2 особи (40%), 2 вікова група – 5 осіб (42%), 3 вікова група – 8 осіб (67%), 4 вікова група – 2 особи (29%). Серед всіх досліджених вихователів виявлена лише 1 особа з вираженим синдромом «емоційного вигорання», яка входила у 1 вікову групу. Описані результати наведені у таблиці 4.

Таблиця 4
Розподіл досліджених по вікових групах за ступенем прояву синдрому «емоційного вигорання»

Вікові групи	1 (до 30 років)	2 (до 40 років)	3 (до 50 років)	4 (до 60 років та більше)
Відсутність синдрому вигорання	2 (40%)	7 (58%)	4 (33%)	5 (71%)
Синдром вигорання, що формується	2 (40%)	5 (42%)	8 (67%)	2 (29%)
Сформований синдром «емоційного вигорання»	1 (20%)	-	-	-
Всього	5 осіб	12 осіб	12 осіб	7 осіб

Загалом: відсутність синдрому вигорання спостерігається у 18 осіб; синдром, що формується, визначений у 17 осіб; сформований синдром визначений у 1 особи.

Порівняння показників прояву синдрому вигорання між вихователями м. Житомир та м. Київ показало, що стан вихователів м. Києва був кращим, хоча перевага була не значною (див. табл. 5).

Таблиця 5
Розподіл досліджених вихователів міст Житомира та Києва) за ступенем прояву синдрому «емоційного вигорання»

Прояв синдрому	м. Житомир	м. Київ
Відсутність синдрому вигорання	11 46%	7 58%
Синдром вигорання, що формується	12 50%	5 42%
Сформований синдром «емоційного вигорання»	1 4%	-

В другій частині роботи досліджувалися темпераментальні особливості вихователів тому, що саме вони відповідають за реакції людини, стиль поведінки, емоційний стан, та певною мірою – опосередковано пов'язані з виникненням синдрому емоційного вигорання.

Темпераментальні особливості є найбільш значимими характеристиками психофізіологічного стану людини та залежать від вроджених властивостей НС. Такі властивості визначаються полярністю: екстраверсія – інтроверсія, ригідність – пластичність, емоційна збудливість – емоційна врівноваженість, швидкій – повільний темп реакції, активність – пасивність та оцінюються за допомоги опитувальника «Дослідження психологічної структури темпераменту» [4]. Тест має шкалу відвертості, яка дозволяє визначити надійність отриманих результатів.

Інтроверсія – екстраверсія. Протилежна пара властивостей, яка позначає, чим обумовлені реакції і поведінка людини. За К. Юнгом [5] екстраверти – тип особистості (або поведінка), що орієнтована у своїх проявах зовні, на тих, що оточують. Інтроверти – тип особистості (або поведінка), яка орієнтована усередину, або на себе. Інтроверт зазвичай занурений в себе, екстраверти більш товариські, відкриті для зовнішнього оточення.

Ригідність – пластичність. Протилежна пара властивостей, які характеризують особливості легкого та швидкого пристосування людини до нового, змінюваних умов, зовнішніх дій (пластичність) або, навпаки – консервативність, інертність, важка зміна звичок і думки (ригідність). Показник «ригідність – пластичність» характеризує властивість людини швидко пристосовуватися до ситуацій: «Пластичні» здатні до легкої зміни, «ригідні» мають труднощі з переключенням та здатні на опір змінам.

Емоційна збудливість – емоційна врівноваженість. Властивість характеризує відносно того, наскільки слабкий подразник необхідний для виникнення емоційної реакції і з якою швидкістю вона виникає.

Швидкій – повільний темп реакції. Властивість характеризує швидкість реагування на зовнішні дії і протікання різних психічних процесів (швидкість запам'ятовування, темп руху, виконання розумових операцій, темп мови, динаміка жестів і т. п.).

Активність – пасивність. Властивість характеризує діяльність людини як – наполегливу, зосереджену, цілеспрямовану, або як – мляву, неенергійну, неухважну.

Середній ступінь прояву властивості означає, що між протилежними властивостями є рівновага, тобто людина проявляє обидва типи протилежних властивостей.

Необхідно звернути увагу на те, що для вихователів та вчителів дуже важлива екстраверсія, яка вказує на відкритість людини. Більшість вихователів 1 та 2 груп (див. табл. 6 а) виявили ознаки екстраверсії (відповідно 60% та 50%), а серед представників 3 та 4 груп – більшості вихователів притаманні середні показники, що вказує на амбівертність (ситуативний прояв властивості) та прояви інтроверсії (див. табл. 6 б).

Таблиця 6 а

Розподіл вікових груп досліджених за властивостями темпераменту

Ступінь прояву властивості	1 група (N=5 осіб.)					2 група (N = 12 осіб.)				
	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність
дуже висока	1 20%	1 20%	-	1 20%	1 20%	2 17%	-	2 17%	1 8%	1 8%
висока	1 20%	-	-	-	2 40%	1 8%	2 17%	-	5 42%	4 30%
середня	-	3 60%	2 40%	4 80%	1 20%	3 25%	3 25%	7 58%	4 30%	4 30%
висока	3 60%	-	-	-	1 20%	5 42%	5 42%	1 8%	2 17%	3 25%
дуже висока	-	1 20%	3 60%	-	-	1 8%	2 17%	2 17%	-	-
	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність

Таблиця 6 б
Розподіл вікових груп досліджених за властивостями темпераменту

Ступінь прояву властивості	3 група (N=12 осіб.)					4 група (N = 7 осіб.)				
	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність
дуже висока	2 17%	-	-	2 17%	-	-	1 14%	-	1 14%	1 14%
висока	2 17%	1 8%	1 8%	3 25%	3 25%	2 28%	1 14%	1 14%	2 28%	2 28%
середня	5 42%	8 67%	4 33%	4 33%	8 67%	5 71%	-	3 43%	3 43%	3 43%
висока	1 8%	2 17%	6 50%	3 25%	1 8%	-	2 28%	2 28%	1 14%	1 14%
дуже висока	2 17%	1 8%	1 8%	-	-	-	3 43%	1 14%	-	-
	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність

Найбільш «ригідні» – представники 4 вікової групи (71%), але серед них виявлена й найбільша кількість вихователів с ознаками «пластичності» (28%), у таких вихователів прояви ригідності дорівнюють проявам пластичності. Ригідність для решти груп вихователів визначається на середньому ступені прояву зазначеної властивості та визначається як гальмівна якість для такої творчої професії, як вихователь або вчитель.

Більшість вихователів досліджених груп – емоційно збудливі, що є зрозумілим, бо всі вихователі – жінки. Найбільш емоційно збудливі вихователі 1 вікової групи – 60% та 3 вікової групи – 58%, емоційно стійкими виявились педагоги 3 віковій групи – 17 % від загальної кількості досліджених.

Також, опитувальник психологічної структури темпераменту має шкалу відвертості, за якою оцінюється надійність отриманих результатів. Отже, 56% від загальної кількості всіх досліджених мали високу надійність результатів, 35% – середню й лише 11% – низьку надійність результатів.

Поєднуючи всіх досліджених до однієї групи можна визначити загальну кількість досліджених за означеними властивостями темпераменту. Результати розподілу наведені у таблиці 7.

Таблиця 7

Розподіл загальної кількості досліджених за властивостями темпераменту

Ступінь прояву вл-ті	N=36 осіб.				
	інтроверсія	пластичність	емоційна стій-ть	неквапливість	пасивність
дуже висока	5 (14%)	2 (6%)	2 (6%)	5 (14%)	3 (8%)
висока	6 (17%)	4 (11%)	2 (6%)	10 (28%)	11 (31%)
середня	13 (36%)	14 (39%)	16 (44%)	15 (42%)	16 (44%)
висока	9 (25%)	9 (25%)	9 (25%)	6 (17%)	6 (17%)
дуже висока	3 (8%)	7 (19%)	7 (19%)	-	-
	екстраверсія	ригідність	емоційна збуд-ть	швидка реакція	активність

Отже, дослідження проявів темпераментальних властивостей вихователів виявило, що більшості притаманні ознаки екстраверсії, емоційної збудливості, що є позитивними рисами професійної діяльності педагога.

Водночас виявлені ригідність і пасивність негативно впливають на процеси професійного зростання, вдосконалення та активної творчої роботи вихователя с дітьми.

З'ясувалось, що більшості вихователів притаманні середні значення властивостей темпераменту. Однак слід відмітити, що загальна кількість «ригідних», «емоційно збудливих», «неквапливих» та «пасивних» домінує над протилежними зазначеним властивостям.

Серед вихователів Київського дошкільного закладу виявилась менша кількість екстравертів, з високим темпом реакції, але більша – «ригідних».

Порівняння рівнів прояву показників властивостей темпераменту вихователів дитячих закладів міст Житомира та Києва наведено у таблиці 8.

Таблиця 8

Розподіл всіх досліджених різних закладів м. Житомир та м. Київ за властивостями темпераменту

Ступінь прояву властивості	Вихователі м. Житомир (N=24 особи)					Вихователі м. Київ (N=12 осіб)				
	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність	інтроверсія	пластичність	емоп. стійкість	неквапливість	пасивність
дуже висока	5 21%	1 4%	1 4%	3 12,5%	2 8%	1 8%	1 8%	1 8%	1 8%	1 8%
висока	4 17%	3 12,5%	2 8%	8 33%	8 33%	2 17%	2 17%	1 8%	2 17%	2 17%
середня	7 29%	11 46%	10 42%	12 50%	9 38%	6 50%	1 8%	5 42%	3 25%	6 50%
висока	6 25%	3 12,5%	7 29%	1 4%	5 21%	2 17%	5 42%	4 33%	6 50%	3 25%
дуже висока	2 8%	6 25%	4 17%	-	-	1 8%	3 25%	1 8%	-	-
	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність	екстраверсія	ригідність	емоп. збудливість	швидка реакція	активність

Між показниками всієї групи досліджених був проведений

кореляційній аналіз. Виявилось, що показник темпераменту – «емоційність» корелює на рівні достовірності $p \leq 0,01$ з симптомом «редукція професійних обов'язків», яка була притаманна більшості вихователів (коєф. = 0,495), з синдромом емоційного вигорання (коєф. = 0,446), на рівні достовірності $p \leq 0,05$ – з симптомом «особистісна відстороненість» (коєф. = 0,446). Синдром емоційного вигорання на високому рівні $p \leq 0,01$ корелює з симптомами «незадоволеність собою» (коєф. = 0,653), «загнаність в клітку» (коєф. = 0,559), особистісною відстороненістю (коєф. = 0,573); симптом «загнаність в клітку» корелює з симптомом «особистісна відстороненість» (коєф. = 0,521).

Тобто, емоційний фон – дуже важлива складова психофізіологічного стану вихователів, безпосередньо впливає на складові синдрому вигорання. Емоційність, як властивість темпераменту, є вродженою характеристикою людини, але мотивація діяльності, вольові зусилля та внутрішня мотивація завжди опанують темпераментальні прояви. Слід ще раз підкреслити, що вихователі дошкільного закладу – суто жіноча професія.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження, слід знову зазначити, що вигорання - стан фізичного і психічного виснаження, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перенавантажених або обтяжливих ситуаціях, комбінація фізичного, емоціонального та когнітивного виснаження. В. Бойко [1] підкреслював, що емоційне вигорання виникає в процесі життєдіяльності людини, є стереотипом емоційної, навіть професійної поведінки, що була набута. Відмічав зв'язок між стресом та емоційним вигоранням, вважав емоційне вигорання динамічним процесом, що виникає поетапно у відповідності до механізму розвитку стресу.

Дослідження виявило лише одну особу зі сформованим синдромом емоційного вигорання з групи в 36 осіб. Стан синдрому вигорання, що формується, визначеній у 17 осіб (з 36 осіб). Тобто, половину досліджених нами вихователів можна віднести до групи ризику, яка потребує спеціальних заходів щодо профілактики та зниження проявів симптомів вигорання.

Занепокоєння викликає наявність у групи вихователів симптому «особистісної відстороненості (деперсоналізації)». Відомо, що деперсоналізація – це виникнення байдужого і навіть негативного відношення до тих, з якими маєш контакти за родом діяльності. Контакти з людьми стають формальними. Негативні установки, що виникають, мають скритий характер та проявляються через внутрішню роздратованість, що з часом виходить назовні та призводить до конфліктів. Для вихователя дитячого дошкільного закладу – це катастрофічна негативна якість, яка заважає успішній професійній діяльності.

Враховуючи складність та постійне емоційне напруження у професійній діяльності вихователів, можна запропонувати вихователям звернути уваги на особистісні виявлені ознаки темпераменту та синдрому емоційного вигорання. Можливо, психологам, що працюють у дитячих садках, треба привернути увагу і на вихователів, проводити з ними семінари та тренінги щодо профілактики синдрому емоційного вигорання.

Висновки. У процесі дослідження темпераментальних особливостей та ознак прояву синдрому емоційного вигорання вихователів дитячих дошкільних закладів було визначено, що половина з них мають прояви симптомів вигорання у фазі формування, та лише один випадок – сформованого синдрому. Для більшості вихователів, у яких відзначався зазначений синдром на фазі формування, проявлявся симптом – «редукція професійних обов'язків», а у наймолодшій дослідженій групі вихователів відзначались симптоми – «невдоволеність собою» та «загнаність у клітку». Значна кількість вихователів, які мають синдром емоційного вигорання на фазі формування – екстраверти, «ригідні», емоційно збудливі, мають низький темп реакції (неквапливі), пасивні. Також, кореляційний аналіз виявив достовірні статистичні зв'язки між рівнем емоційності вихователя, як властивості темпераменту, та симптомами «редукція професійних обов'язків», «особистісна відстороненість», синдромом емоційного вигорання. Отже, визначена «група ризику» з симптомами, які призводять до

вигорання, потребує певних психотерапевтичних заходів для подолання та профілактики синдрому емоційного вигорання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. В. Энергия эмоций / В. В. Бойко ; [2-е изд., доп. и перераб.]. – СПб : Питер, 2004. – 474 с.
2. Вікіпедія - /ru.wikipedia.org/wiki/.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / И. П. Ильин. – СПб. : «Питер», 2000 – С. 467–469.
4. Практикум по основам психологии: Тексты и хрестоматія : уч. пособ. для студ. мед. инст. ; [сост. В. А. Мельников]. – Симферополь : «СОНАТ», 1997. – 254 с.
5. Юнг К. Г. Психологические типы / К. Г. Юнг ; [под ред. В. Зеленского] ; [пер. с нем. С. Лорие]. – СПб. : Азбука, 2001. – 733 с.

Завадская Т.

НЕКОТОРЫЕ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Исследовались признаки синдрома эмоционального выгорания и темпераментальные особенности воспитателей разного возраста и стажа работы детских дошкольных учреждений. Выявилось, что практически половина всех исследованных имеют проявления симптомов выгорания в фазе формирования. Среди воспитателей большинство – экстраверты, «ригидные», эмоционально возбудимые, имеют низкий темп реакции (неторопливы), пассивны. Определена корреляционная зависимость между эмоциональностью воспитателей и показателями симптомов эмоционального выгорания.

Ключевые слова: эмоциональное выгорание, темперамент, экстраверт, ригидность, низкий темп реакции.

Zavadskaya T.

INDIVIDUAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PRESCHOOLS MENTORS'

The signs investigations of different age preschools mentors' emotional and temperamental burnout are conducted. They found that almost half of all examined have symptoms of burnout in phase formation. The majority of mentors are extraverts, rigid, emotionally excitable have a low rate of reaction (leisurely), passive. Correlation between mentors emotionality and symptoms of emotional burnout are defined.

Keywords: emotional burning down, temperament, extraverts, rigidity, low rate of reaction.

УДК 159.922.73–053.4

ДРУЖБА – ВАЖЛИВА ЦІННІСТЬ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА

Завязун Т.

У статті розкривається поняття дружби, як важливої цінності дошкільного дитинства. Дасться аналіз психологічних умов, які сприяють зародженню та становленню дружби у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, дружба, дошкільне дитинство.

Актуальність проблеми статті постає з результатів сучасних психологічних досліджень соціальної ситуації розвитку дошкільника.